

Nimervalinta sosiaalisena tekona: Väitöstutkimus ruotsalaisvanhemmista nimien antajina

Emilia Aldrin: *Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009.* Namn och samhälle 24. Uppsala: Uppsala universitet 2011. ISBN 978-91-506-2195-2.

Etunimi ei ole vain käytännöllinen etiketti. Se voi muokata ja kuvastaa identiteettiämme. Nimen valitsevat tyypillisesti vanhempamme, emme me itse. Millä perustein vanhemmat sitten valitsevat nimiä lapsilleen, ja millaisia identiteettejä he nimervalinnallaan rakentavat? Ja kenen identiteetistä oikeastaan on kyse?

Näitä kysymyksiä tarkastelee Emilia Aldrin Uppsalan yliopistossa keväällä 2011 tarkastetussa väitöskirjassaan. Lähinnä sosio-onomastiikan eli sosiolingvistisen nimistöntutkimuksen kentälle sijoittuvassa työssä hyödynnetään innovatiivisesti muitakin metodeja, muun muassa keskusteluanalyysia. Sosio-onomastiikkaa ja laveammin myös sosiolingvistiikkaa on tutkimuksessa tarvittu ennen kaikkea nimenannon sosiaalisen relevanssin ymmärtämiseksi ja analysoimiseksi.

Etunimiä ja nimenantoa on aiemmin tutkittu sosio-onomastisista näkökulmista. Suomessa ennen kaikkea Eero Kiviniemi (esim. 2006) on selvittänyt muun muassa nykysuomalaisen etunimien valintaperusteita lähinnä kirjallisten aineistojen avulla. Muussa pohjoismaisessa nimistöntutkimuksessa vastaavia töitä ei kuitenkaan juuri ole tehty; sen sijaan on tarkasteltu nimervalintaa historiallisten aineistojen valossa (esim. Gustafsson

2002; Lif 2004; Suomesta esim. Arjava 2005; Kotilainen 2008). Aldrinin työ on ensimmäinen pohjoismainen väitöskirjatutkimus, jossa käsitellään etunimen antoa nykyaikana.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä on etunimen valinnan rooli identiteetin rakentamisessa – ja mikä se on ruotsalaisille vanhemmille 2000-luvun alussa. Tällä tavoin pyritään myös kasvattamaan tietoa nimervalinnasta sosiaalisena tekona. Tutkimuskysymyksiä on neljä. Ensiksi selvitetään, millä tavoin etunimervalintaa voi tarkastella identiteettinäkökulmasta ja missä määrin identiteettiteoreettinen viitekehys soveltuu nimenantotilanteiden tarkasteluun. Toiseksi tavoitteena on kuvata niitä identiteettejä, joita nimenantoprosessissa luodaan. Kolmantena tutkimustavoitteena on kuvata ja selvittää sitä, millä tavoin identiteetin luominen tapahtuu. Tällöin tutkitaan sitä, millaisia nimeä, nimervalintaa ja nimikeskusteluja koskevia näkökulmia vanhemmat ottavat lähtökohdikseen ja käyttävät identiteettejä rakentaessaan. Neljänneksi selvitetään vielä sitä, kenen identiteettiä – vanhempien vai lapsen – nimervalinnan myötä rakennetaan. Kaikkiaan Aldrinin tutkimustavoitteita voi pitää relevantteina, kiinnostavina ja vieläpä hyvin muotoiltuina.

Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat identiteetti, aseointi (*positionering*) ja resurssit. Yksilön identiteetti nähdään dynaamisena, kolmella tasolla (paikallisella, mikro- ja makrotasolla) ilmentyvänä prosessina. Paikallisella tasolla kyse on suhteellisen pysyvistä identiteeteistä,

jotka usein myös toistuvat vanhempien keskustellessa nimenvallinnasta. Vanhemmat ovat myös jossakin määrin tietoisia näistä identiteeteistä ja orientoituvat aktiivisesti niihin. Mikrotason identiteettejä puolestaan luodaan satunnaisemmin ja tiedostamattakin keskusteluissa. Makrotason identiteettejä taas luodaan suhteessa makrososiaalisiin rakenteisiin. Yksilö voi myös asemoida itsensä eri tavoin, ja konkreettisessa tilanteessa yksilöllä on käytettävissä lukuisia erilaisia ilmaismahdollisuuksia ja suhtautumistapoja. Valitsemalla jonkin vaihtoehdon yksilö myös asemoi itsensä tietyllä tavalla, esimerkiksi tavalliseksi tai originelliksi. Resurssit ovat puolestaan niitä kielellisiä keinoja, joita yksilö käyttää luodakseen sosiaalisia positioita. Tutkimuksessa keskeisiä ovat kasvojen säilyttämistä koskevat keinot (*ansiktsaktiviteter*), prestiisi, sopeuttaminen (*ackommodation*) ja kategorisoinnit.

Kaksi osatutkimusta

Millä tavoin identiteettien rakentamista sitten voi tutkia etunimien valinnan avulla? Aldrin lähestyy kysymystä kahden Göteborgissa tekemänsä osatutkimuksen avulla. On syytä huomata, että Göteborgin tilanne ei välttämättä vastaa yleisruotsalaista tilannetta. Tekijä itsekin huomauttaa, kuinka suurkaupungin ominaispiirteiden vuoksi tuloksia ei voi yleistää kaikkialla muualla Ruotsissa päteviksi (s. 44).

Ensimmäinen osatutkimus on kvantitatiivinen kyselytutkimus. Tavoitteena on ollut selvittää, millaisia yleisiä malleja ja normeja vanhemmat nimenvallintaan liittävät ja miten nämä mallit kytkeytyvät sosiaalisten positioiden luomiseen paikallisella ja mikrotasolla. Tutkimuksen kyse-

lylomake lähetettiin Göteborgissa syksyllä 2007 kaikkiin niihin talouksiin, joihin oli syntynyt lapsi toukokuun 1. päivän ja kesäkuun 21. päivän välillä samana vuonna. Lomakkeessa oli 21 nimenvallintaa koskevaa kysymystä ja 15 taustakysymystä. Taustakysymykset auttoivat sopivien sosiaalisten muuttujien löytämisessä, joiksi valikoituivat ikä, koulutus, asumismuoto, kieli ja lapsen sukupuoli. Vastausprosentti ja tutkimuksessa käyttökelpoisten vastauslomakkeiden määrä oli melko suuri: 61 % (621/1021). Kyselylomakeaineisto analysoitiin liki pitäen samalla tavoin kuin perinteisessä variaation tutkimuksessa, ja tarkasteltavana oli yksi muuttuja (esimerkiksi äidin ikä) kerrallaan.

Toisen osatutkimuksen aineistona on haastatteluja, jotka on analysoitu kvalitatiivisin metodein. Aldrin on tutkinut, millä tavoin vanhemmat keskusteluissa aktiivisesti neuvottelevat nimiin ja nimenantomalleihin kytkeytyvistä sosiaalisista merkityksistä ja suhteista ja myös luovat niitä. Samalla hän on selvittänyt, miten tämä merkitysten rakentaminen kytkeytyy yhteen itsen ja muiden asemoinnin kanssa.

Vuosina 2008 ja 2009 tehtiin ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä 23 vanhempaa, 18 äitiä ja 5 isää. Kaikki haastatellut isät olivat haastateltujen äitien puolisoita. Harmillisesti Aldrin ei kiinnittä huomiota tähän asiaan, vaikka olisi ollut kiinnostavaa analysoida puolisoitten vuorovaikutusta. Informantit asuvat neljällä eri alueella, joista kahta luonnehditaan yläluokkaisiksi ja kahta alaluokkaisiksi. Tätä alueiden kahtiajakoa ei kuitenkaan kommentoida tarkemmin, eikä saatuja tuloksia pohdiskella tästä näkökulmasta.

Nimiä ja nimenvallintaa koskevat haastattelut olivat puolistrukturoituja ja niissä esiintyivät seuraavat teemat: inspi-

raation lähteet, nimervalinnan kriteerit, nimi ja maku sekä nimen merkitys lapsen tulevaisuudelle. Analyysissä Aldrin hyödyntää neljää toisiinsa limittyvää metodia, jotka ovat sisällönanalyysi, vuorovaikutussosiolingvistiikka, kategoria-analyysi ja keskustelunanalyysi. Tosin Aldrin ei tohdi – viisaasti – kutsua menetelmäänsä keskustelunanalyysiksi, vaan puhuu keskustelunanalyysistä vaikutteita saaneesta analyysistä (*konversationsanalytiskt inspirerad analys*). Analyysissä kontekstiksi hahmotetaan laajempi kokonaisuus kuin keskustelunanalyysissä; tällä kohden Aldrin nojautuu vuorovaikutussosiolingvistiikan käytäntöön. Lisäksi Aldrin ei ole litteroinut keskustelunaineistoaan keskustelunanalyysin konventioiden mukaisesti vaan on tyytynyt melko karkeaan litterointiin.

Sosio-onomastiikan kentällä ja vieressä

Teoreettisesti tutkimus nojaa ennen kaikkea sosio-onomastisen nimistöntutkimuksen ja sosiolingvistiikan perinteeseen, jota on höystetty identiteettiteoreettisilla ja keskustelunanalyytisillä näkökulmilla. Aldrin nimenomaan sisällyttää identiteettiteorian ja keskustelunanalyysin kuvaukset sosiolingvististen lähtökohtien alle. Tämän voi tulkita niin, että nämä kaksi nähdään sosiolingvistiikan kenttään kuuluvina. Vaikka ratkaisun voi nähdä osin teknisenä, aiheuttaa se hieman hämmennystä. Sosiolingvistiikan ja keskustelunanalyysin suhdetta olisikin tullut pohtia ja käsitellä tarkemmin.

Nimiteoreettiset ja sosiolingvistiset näkökulmat yhdistyvät tutkimuksessa oivaltavalla tavalla. Jäin kuitenkin kaipaamaan vieläkin syvällisempää onomastista näkemystä sosiolingvistisen rinnalla.

Aldrin olisi voinut syventää nimiteoriaan ja nimikäytäntöihinkin kytkeytyviä näkökulmia ja esimerkiksi peilata tuloksiaan nimilakia ja hyvää etunimikäytäntöä vasten.

Nimiteorian osalta Aldrinille on keskeistä se, että identifioivan funktion ohella nimellä on muitakin funktioita. Tässä Aldrin viittaa ennen kaikkea ruotsalaiseen Thorsten Anderssoniin, joka on esittänyt nimien funktioina emotiivisen, ideologisen ja yhteisöllisen funktion (1996). Nämä funktiot tulevat usein Aldrinin väitöskirjassa. Ei varmasti olisi ollut pahitteeksi, jos Aldrin olisi ottanut huomioon muun muassa Paula Sjöbloomin (2006, 2008) esiin nostamat, M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalista analyysistä ammentavat funktiot.

Aldrin esittelee myös kattavasti aiempaa sosio-onomastista – ennen kaikkea henkilönnimiaiheista – tutkimusta. Hämmäntävän suoraviivaisesti hän toteaa, että sosio-onomastiikassa tutkimuskohteina ovat valtaosin olleet henkilönnimet (s. 22). Tarvittaisiin kuitenkin perusteellinen sosio-onomastiikan alan kuvaus ja (määrällinen) arviointi ennen kuin näin voidaan todeta, vallankaan ilman yhtä ainoaa lähdeviitettä.

Aldrin on tarkastellut nimenantoa aiempaa tutkimusta hienosyisemmin. Hän esittelee myös uuden termin, joka on nimenantoprosessi. Kyse on siitä, että nimervalinta ei tapahdu yhtäkkiä vaan useista vaiheista koostuvana prosessina. Termi tulee epäilemättä tarpeellisenä tutkimuksen käyttöön. Prosessin ensimmäinen vaihe on Aldrinin kuvauksessa inspiraatiovaihe. Tällöin vanhemmat osin tietoisesti ja osin tiedostamattaankin etsivät potentiaalisia nimiä tai kiinnostavat niihin huomiota. Todellisuudessa kyseinen vaihe voi kestää pidem-

päänkin kuin tutkimuksessa on kuvattu. Inspiraatiovaihetta elävät monet sellaisetkin, jolle oman lapsen saaminen ei vielä ole ajankohtaista. Monille nuorille naisille nimien pohdinta ja maistelu on vuosisikauksen harrastus.

Tavallinen vai originelli?

Mitä väitöskirjan tulokset sitten kertovat nimenvallinnasta? Aineiston mukaan vanhempien useimmin käyttämiä positiioita ovat seuraavat: tavallinen tai originelli, traditionaalinen tai moderni, käytännöllinen tai esteettinen ja ruotsalais-orientoitunut, kansainvälisesti orientoitunut tai ulkomaalaisorientoitunut. Näitä positiioita kuvaillaan ja analysoidaan työssä seitsemän kappaleen ja noin 160 sivun verran. Kaikkiaan työssä on 13 kappaletta ja noin 250 sivua.

Jokaisessa analyysiluvussa annetaan esimerkkejä positioiden molemmista päistä, esimerkiksi traditionalisesta ja modernista. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa (s. 101) eräs äiti kertoo, että hän halusi antaa lapselleen ”hieman klassisemmän nimen”. Tällainen kategorisointi on myös tapa selventää sitä, millaisista nimistä hän pitää. Kun hän kategorisoi antamansa nimen ”klassiseksi”, ilmentää hän samalla pysyvyyden ja perinteiden tärkeyttä ja asemoi itsensä tradionaaliseksi. Analyysissa Aldrin ottaa huomioon myös makrososiaalisten muuttujien (ikä, koulutus, asumismuoto, kieli, lapsen sukupuoli) merkityksen, mutta ainoastaan kyselyaineiston avulla.

Vanhemmat voivat joskus ilmentää erityisiä ja hyvinkin yksilöllisiä elämäntyynejä nimenvallinnan ja nimikeskustelujen myötä. Vanhemmat voivat esimerkiksi asemoida itsensä kiinnostuneiksi kirjallisuudesta, musiikista, eloku-

vasta, luonnosta ja ympäristöstä, urheilusta, historiasta, mytologiasta, kuninkaallisista ja uskonnosta. Toisaalta vanhemmat voivat myös eksplisiittisesti ottaa etäisyyttä joistakin elämäntyyleistä, esimerkiksi työväenluokkaisuudesta (esimerkiksi välttämällä nimiä Conny, Ronny ym.) tai pintajulkisuuden henkilöistä. Vanhemmat voivat myös toivoa lapselleen erityistä elämäntapaa nimenvallinnan myötä. Tällöin kyse on lähinnä tietyistä persoonallisuuden piirteistä, tulevista ammatillisista tavoitteista tai mahdollisuudesta kansainväliseen elämään ja liikkuvuuteen. Joskus vanhemmat haluavat nimenvallinnallaan myös välttää sitä, että lapsi joutuisi kiusatuksi.

Positiioita käsitellään väitöskirjassa yksi kerrallaan. Koska vanhemmat kuitenkin usein yhdistelevät eri positiioita, analysoidaan myös tätä. Käy muun muassa ilmi, että äidin ikä on se makrososiaalinen muuttuja, jolla on suurin vaikutus paikallisten positioiden rakentamiseen. Vanhemmat äidit ovat esimerkiksi nuorempia äitejä useammin asemoineet itsensä nimenantajina tavallisiksi, traditionaaliseksi ja ruotsalaisorientoituneiksi.

Työssä keskustellaan myös siitä, kenen identiteettiä nimenvallinnan ja nimikeskustelujen myötä oikein rakennetaan. Usein kyse on vanhempien itsensä positiioista, mutta osa vanhemmista on pohtinut myös lapsen tulevaisuutta kytköksissä nimenvallintaan. Kaikkiaan työssä osoitetaan vakuuttavasti, kuinka vanhemmille itse nimeä tärkeämpää on usein nimestä ja nimenvallinnasta keskusteleminen ja nimenvallinnan perustelevinen.

Lopuksi

Emilia Aldrinin väitöskirja nimenvallinnasta on innovatiivinen ja tärkeä tutki-

mus. Työn kysymyksenasettelu ja tavoitteet ovat raikkaita, ennakkoluulottomia ja miellyttävällä tavalla kunnianhimoisia. Aldrin on onnistunut uudistamaan nimistöntutkimuksen näkökulmia ja metodeja. Hän ei kuitenkaan hylkää alan perinteitä, vaan kytkee oman tutkimuksensa osaksi pohjoismaista ja kansainvälistä onomastiikkaa. Tutkimuksessa on kauneusvirheensä, joita edellä olen kuvannut. Niiden merkitystä ei kuitenkaan pidä liiaksi korostaa.

Nimistöntutkimusta on toisinaan syytetty tarpeettomasta itsenäisyydestä ja erillisyydestä sekä haluttomuudesta tai ehkä kyvyttömyydestäkin ottaa muuta kielentutkimusta huomioon. Aldrinin väitöskirjaa ei voi tästä moittia. Se ottaa monipuolisesti ja innovatiivisesti huomioon muun kielentutkimuksen, lähinnä sosiolingvistiikan ja keskusteluanalyysin. Lopputuloksena on tieteellisesti korkeatasoinen ja vaikuttava työ. Työstä on varmasti malliksi ja inspiraation lähteeksi pohjoismaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa.

TERHI AINIALA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- ANDERSSON, THORSTEN 1996: *Onomastiska grundfrågor*. – Kristoffer Kruken (toim.), *Den ellefte nordiske navneforskerkongressen, Sundvollen 19.–23. juni 1994* s. 15–41. Uppsala: Norna-förlaget.
- ARJAVA, HELLEVI 2005: *Alpiini ja Oteljaana. Kangasniemeläisten etunimet 1684–1899*. Suomi 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- GUSTAFSSON, LINNEA 2002: *Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönster i Skelleftebygden 1791–1890*. *Anthroponymica Suecana* 12. *Kulturens frontlinjer* 39. Umeå: Umeå universitet.
- KIVINIEMI, EERO 2006: *Suomalaisten etunimet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOTILAINEN, SOFIA 2008: *Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle*. *Bibliotheca Historica* 120. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LIF, VERA 2004: *Ingermanländares namnskick under 1900-talet. Kontinuitet och förändring*. *Studia multiethnica Upsalensia* 17. Uppsala: Uppsala universitet.
- SJÖBLOM, PAULA 2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1064. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: Jobs vacant. Seeking to employ a good company name. The structure, meaning and function of Finnish company names. – *Namn och bygd* 96 s. 67–82.